

Sygn. akt I ACa 1234/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2018r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Ewa Tkocz

Sędziowie: SA Piotr Wójtowicz

SO del. Lucyna Morys- Magiera (spr.)

Protokolant: Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 23 lutego 2018 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Spółki Akcyjnej w W.

przeciwko S. B.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 12 sierpnia 2016 r., sygn. akt I C 350/15

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a) **w punkcie 2. w ten sposób, że uchyla nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydany przez Sąd Okręgowy w Częstochowie w sprawie o sygn. akt I Nc 36/15 w części zasądzającej od pozwanego na rzecz powoda 83 928,97zł (osiemdziesiąt trzy tysiące dziewięćset dwadzieścia osiem złotych i 97/100) wraz z odsetkami i oddala powództwo;**

b) **w punkcie 3. w ten sposób, że nakazuje pobrać od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Częstochowie 3 147zł (trzy tysiące sto czterdzieści siedem złotych) tytułem kosztów sądowych, od których uiszczenia pozwany był zwolniony;**

c) **w punkcie 4. w ten sposób, że zasądza od powoda na rzecz pozwanego 4428zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem złotych), w tym 828zł podatku od towarów i usług, z tytułu zwrotu kosztów procesu;**

2. zasądza od powoda na rzecz pozwanego 7426zł (siedem tysięcy czterysta dwadzieścia sześć złotych) z tytułu zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;

3. nakazuje pobrać od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Katowicach 763zł (siedemset sześćdziesiąt trzy złote) z tytułu nieuiszczonych kosztów sądowych.

SSO del. Lucyna Morys – Magiera SSA Ewa Tkocz SSA Piotr Wójtowicz

UZASADNIENIE

Powód (...) SA w W. wniósł o zasądzenie w postępowaniu nakazowym od pozwanego S. B. kwoty 83 929,97zł z odsetkami w wysokości czterokrotności stopy kredytu lombardowego NBP od dnia 3 marca 2015r. do dnia zapłaty i zasądzenie kosztów procesu. Podnosił, że strony łączyła umowa pożyczki z dnia 7 lutego 2014r., jednakże pozwany nie uregulował zobowiązań. Powód wystawił wyciąg z ksiąg banku, który określa stan i wymagalność zadłużenia pozwanego.

W dniu 28 kwietnia 2015r. Sąd Okręgowy w Częstochowie w sprawie o sygn. I

Nc 35/15 wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, w którym w całości uwzględnił żądanie pozwu.

Pozwany wniósł zarzuty od nakazu zapłaty, domagając się uchylenia nakazu zapłaty, oddalenia powództwa w całości oraz zwrotu kosztów procesu. Podnosił, że w chwili zawarcia umowy działał pod wpływem błędu wywołanego podstępnie przez działającego w porozumieniu z przedstawicielem powoda J. A., który nakłonił pozwanego do zawarcia umowy kredytu. Otrzymał zapewnienie, że zostanie

zatrudniony na prowadzonym przez niego gospodarstwie agroturystycznym, jednakże z powodu trudności finansowych, w jakich się znajduje konieczne jest zaciągnięcie kredytu.

Wyrokiem z 12 sierpnia 2016r. Sąd Okręgowy w Częstochowie w punkcie 1. uchylił nakaz zapłaty sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 28 kwietnia 2015r. w sprawie I NC 36/15 w części orzekającej kosztach, w punkcie 2. w pozostałej części nakaz zapłaty utrzymał w mocy, w punkcie 3. nie obciążył pozwanego kosztami procesu, w punkcie 3. nakazał wypłacić z sum budżetowych Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Częstochowie na rzecz radcy prawnego A. Ż. kwotę 4428zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego udzielonego z urzędu.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany S. B. ma 55 lat, nie posiada wyuczonego zawodu. Pracował w gospodarstwie agroturystycznym J. A. 15 lat, głównie przy wykonywaniu prostych prac związanych głównie z zajmowaniem się końmi. W dniu 31 marca 2013r. pozwany założył konto bankowe u powoda, za namową J. A., który załatwił wszystkie związane z tym formalności, a pozwany złożył podpisy pod koniecznymi do tego dokumentami. J. A. poprosił pozwanego o przelanie na założone konto pieniędzy pochodzących z pożyczki, jak podał w celu ukrycia ich przed partnerką, z którą nie był w dobrych relacjach. Formalności związane z zawarciem umowy pożyczki przygotowywał również J. A..

Sąd pierwszej instancji nadto ustalił, że 7 lutego 2014r. w W. pozwany zawarł z (...) SA w W. umowę pożyczki ekspresowej nr (...) na kwotę 82 100zł. W dniu tym pozwany podpisał wniosek o udzielenie pożyczki, umowę i oświadczenie o poddaniu się egzekucji, oświadczenie o udzieleniu niezbędnych informacji w zakresie zaciąganej pożyczki. Pożyczka udzielona została w obecności J. A.. Kwota pożyczki w wysokości 63901,88zł przelana została zgodnie z umową w dniu 24 lutego 2014r. na konto pozwanego (...), kwota 16145,62zł na koszt ochrony ubezpieczeniowej. Podczas podpisywania umowy pozwany nie pytał pracownika banku o treść podpisywanych dokumentów, nie chciał wyjaśnień dotyczących podpisywanych dokumentów. W tym samym dniu pozwany wypłacił kwotę 20 000zł, a 25 lutego 2014r. S. B. w oddziale Banku w Z. dokonał wypłaty kwoty 10000zł oraz wydał dyspozycję przelewu kwoty 3000zł na rzecz (...) Spółki z o. o. w S.. W dniu 26 lutego 2014r. S. B. w oddziale Banku w Z. dokonał wypłaty kwoty 10000zł oraz wydał dyspozycję przelewu kwoty 6000zł na rzecz M. P.. Kolejne wypłaty z rachunku pozwany dokonał: 28 lutego 2014r. 10 000zł, 7 marca 2014r. w wysokości 1500zł, 30 czerwca 2014r. 1800zł.

Ustalono, że pozwany nie spłacał umowy pożyczki z 7 lutego 2014r., co spowodowało wypowiedzenie umowy pismem z dnia 30 października 2014r. Wypowiedzenie umowy odebrała matka pozwanego, po otrzymaniu wypowiedzenia pozwany zwrócił się do znajomych, m.in. M. D. z prośbą o pomoc w wyjaśnieniu sprawy. Poczynione ustalenia

wykazały, że inne osoby również miały podobne problemy. Próby kontaktu z J. A. nie powiodły się. Wszczęte zostało przez Prokuraturę Rejonową W. M. postępowanie przygotowawcze dotyczące oceny postępowania J. A..

Sąd Okręgowy stwierdził, że zobowiązanie wynikające z pożyczki nr (...) nie zostało wykonane, w dniu 3 marca 2015r. powód wystawił wyciąg z ksiąg (...) SA w W. nr (...) na kwotę dochodzona pozvem : 77 576,45zł tytułem należności głównej i 6352,52zł tytułem odsetek umownych z okres od 30 lipca 2014r. do 2 marca 2015r. Zastrzeżono dalsze umowne odsetki.

Ustalono ponadto, że w dniu 16 marca 2015r. pozwany S. B. złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu wywołanego podstępnie przez J. A., działającego w porozumieniu z reprezentującym Bank przedstawicielem.

Powyższy stan faktyczny ustalono w oparciu o dowód z dokumentów wskazanych szczegółowo w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oraz zeznań wymienionych w nim świadków i z przesłuchania pozwanego. Treść dokumentów nie była przedmiotem sporu, pozwany nie kwestionował zapisów wniosków, oświadczeń i umowy pożyczki.

Sąd Okręgowy stwierdził, iż nie doszło do powoływanego przez pozwanego błędu przy zawieraniu umowy, przytaczając regulację art. 86 § 1 i 2 kc. Wskazał, że podstęp osoby trzeciej jest jednoznaczny z podstępem strony, jeżeli ta o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim drugiej strony albo jeżeli czynność prawna była nieodpłatna. Zaznaczył, że wnioski dowodowe i przeprowadzone dowody dotyczyły jedynie J. A. i wskazywały go, jako osobę odpowiedzialną za wprowadzenie pozwanego w błąd. Tymczasem stronami umowy pożyczki, której dotyczy oświadczenie o uchyleniu się pozwanego od skutków prawnych oświadczenia woli, są S. B. i (...) SA w W.. Pozwany, aby skutecznie móc powołać się na tą wadę oświadczenia woli, musiałby udowodnić, że powód wywołał błąd przy składaniu przez niego oświadczenia woli, jakim było zawarcie umowy pożyczki, bądź o podstępie i błędzie wiedział. Zaznaczył Sąd pierwszej instancji, iż istotę podstępu stanowi niedozwolone naruszenie swobody decyzji innej osoby poprzez wytworzenie lub podsuniecie jej fałszywych przesłanek rozumowania, co z kolei prowadzi albo do podjęcia przez nią decyzji opartej na tych przesłankach albo utwierdza ją w błędzie powstałym spontanicznie. Na powódzie spoczywał tu ciężar dowodu, a obowiązki dowodzenia zdaniem Sądu powód nie podolał (art. 6 kc). Jak podawał, zgłoszenie na rozprawie w dniu 8 sierpnia 2016r. wniosku o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka A. S., bez uzasadnienia zwłoki w dowodzeniu, było spóźnione.

Sąd pierwszej instancji wskazywał na ujawnione w toku procesu kwestie dotyczące możliwości, zakresu i granic samodzielnego funkcjonowania pozwanego, które jednak winny być ustalone i ocenione przez pryzmat wiedzy specjalistycznej, jednakże mimo zakreślenia terminu wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry nie został złożony. Zdaniem Sądu Okręgowego skoro strona pozwana nie konstruowała swojego stanowiska na braku świadomości i swobody składania oświadczeń woli (art. 82 kc), choć przytaczane okoliczności związane z ograniczoną samodzielnością pozwanego mogły na to wskazywać, lecz na błędzie wywołanym podstępem (art. 86 kc), to działanie Sądu z urzędu, w sytuacji zapewnienia pozwanemu właściwej reprezentacji w procesie, musiało być ograniczone.

Sąd Okręgowy uznał, że przyjęcie koncepcji obrony interesów pozwanego na wadzie oświadczenia woli podstępnego wprowadzenia w błąd nie doprowadziło do udowodnienia powodowi spełnienia przesłanek art. 86 § 1 i 2 kc. Wskazał nadto na złożenie przez pozwanego podpisów na licznych dokumentach urzędowych związanych z pożyczką, dokonanie szeregu operacji bankowych, jednak nieporadność pozwanego w świetle pozostałego materiału dowodowego zdaniem Sądu nie mogła być automatycznie traktowana jako wada oświadczenia woli. Działania powoda wspólnie bądź w porozumieniu z J. A. albo świadomości o działaniu J. A. mającym na celu podstępem wprowadzenie pozwanego w błąd, nie udowodniono, stąd Sąd Okręgowy za nieskuteczne prawnie uznał oświadczenie pozwanego z 16 marca 2015r. o uchyleniu się od skutków prawnych zawarcia umowy pożyczki z 7 lutego 2014r.

Z tej przyczyny żądanie zapłaty kwoty 83 928,97zł, wynikającej z niespłaconej umowy pożyczki, uznano za uzasadnione w świetle regulacji art. 720 § 1 kc. Sąd pierwszej instancji stwierdził nadto, iż sposób rozdysponowania uzyskanych

z pożyczki środków należało do decyzji pozwanego i nie miał wpływu na zasadność roszczenia powoda, którego wysokość nadto nie była kwestionowana przez przeciwnika, podobnie jak żądanie odsetek oparte o art. 481kc.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że na podstawie art. 496 kpc uchylił nakaz zapłaty z 28 kwietnia 2016r. w części orzekającej o kosztach procesu, a w pozostałym zakresie nakaz zapłaty utrzymał w mocy. O kosztach procesu w wyroku orzeczono na podstawie art. 102 kpc, kierując się sytuacją osobistą pozwanego, który jest osobą nieporadną życiowo, nieposiadającą ani stałych dochodów, ani majątku, która potrafi zaspokoić wyłącznie swoje podstawowe potrzeby. O kosztach zastępstwa procesowego udzielonego z urzędu orzeczono na podstawie art. 29 ustawy o adwokaturze w związku z § 6 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, z uwzględnieniem podatku VAT.

Apelację od tego wyroku w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 2. wniósł pozwany, domagając się jego zmiany poprzez uchylenie nakazu zapłaty i oddalenie powództwa w całości, ewentualnie uchylenia wyroku z zaskarżonej części i przekazania sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania, zasądzenia zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu za obie instancje oraz zasądzenia na rzecz pełnomocnika z urzędu zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Skarżący zarzucał naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 86 § 2 kc w zw. z art. 65 kc poprzez nieuwzględnienie przy rozstrzyganiu podstępного wprowadzenia w błąd pozwanego przez J. A. i pracowników powoda, który wywołał u pozwanego mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie rzeczy i znaczeniu zawartej przez niego umowy, wynikających z przytaczanych przez stronę pozwaną okoliczności i dowodów, nieuwzględnienie oświadczenia pozwanego o uchyleniu się od skutków sprawnych oświadczenia woli z 16 marca 2015r., złożonego pod wpływem podstępu. Podnosił naruszenie art. 58 § 1 kc w zw. z art. 82 kc przez brak uwzględnienia z urzędu nieważności czynności prawnej umowy pożyczki ekspresowej z 7 lutego 2014r., zawartej w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, podczas gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, iż pozwany jako konsument winien zostać należycie i skutecznie poinformowany przez Bank o wszelkich skutkach zawieranej umowy i podpisywanych w związku z nią oświadczeń.

W apelacji nadto został zgłoszony zarzut naruszenia przepisów postępowania w zakresie art. 227 kpc w zw. z art. 233 § 1 kpc poprzez zaniechanie przy wyrokowaniu wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, w szczególności dokumentów zawartych w aktach Prokuratury Rejonowej (...) Ds. 142/16 i protokołów zeznań świadków, a wskazujących na podstępne działanie i wprowadzanie w błąd pozwanego przez J. A., pośredniczkę kredytową A. S. oraz osoby udzielające pożyczki z ramienia powoda. Zarzucał bezzasadne oddalenie wniosków dowodowych pozwanego w zakresie dokumentów znajdujących się w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Zawierciu o sygn. I Nc 2178/15, co doprowadziło do błędnych ustaleń faktycznych w sprawie, polegających na uznaniu za nieudowodniony fakt wprowadzenie w błąd pozwanego przez te osoby. Apelujący zarzucał nadto naruszenie art. 217 § 2 kpc w zw. z art. 227 kpc poprzez pominięcie dowody z zeznań jako świadka A. S., mimo, że dowód ten mógł mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, w szczególności dla wykazania faktu podstępnego wprowadzenia pozwanego w błąd przez powyższe osoby przy zawieraniu umowy pożyczki z 7 lutego 2014r. i nie był spóźniony. Podnosił ponadto naruszenie art. 233 § 1 kpc w zw. z art. 316 § 1 kpc poprzez zakłócenie zasady swobodnej oceny dowodów w wyniku uznania za wiarygodne głównie dokumentów podpisanych przez pozwanego, bez całościowej oceny dowodów oferowanych przez stronę pozwaną, zignorowanie jego nieporadności życiowej i pozostawiania pod wpływem błędu oraz podstępu ze strony J. A. i pracowników banku.

Ostatecznie skarżący powoływał się na błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia, poprzez nieuwzględnienie oświadczenia pozwanego o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem podstępu i błędu, zignorowanie nieporadności życiowej pozwanego i jego problemów zdrowotnych, które wskazują, że działając rozsądnie i z dostatecznym rozeznaniem, mając pełną świadomość podejmowanych zobowiązań, nie zawarłby umowy pożyczki ekspresowej na kwotę 82100zł. Apelujący motywował, iż zostało w sprawie wykazane w szczególności zeznaniami świadków przywołanych przez stronę pozwaną, iż J. A. wykorzystując

nieporadność życiową i naiwność pozwanego, jego uzależnienie alkoholowe, doprowadził do zawarcia umowy pożyczki z powodem, zaś pozwany nie posiadał świadomości konsekwencji swojego działania przy podpisywaniu dokumentów w banku.

W apelacji zawarto nadto wniosek o dopuszczenie dowodu z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy Sądu Okręgowego w Częstochowie w sprawie o ubezwłasnowolnienie pozwanego, w szczególności wniosku inicjującego tę sprawę, na okoliczność stanu zdrowia psychicznego pozwanego uzasadniającego jego ubezwłasnowolnienie, błędu i braku rozeznania w momencie zawierania umowy pożyczki z powodem, zaburzeń psychicznych związanych z chorobą alkoholową i nieporadnością pozwanego, ustalenia czasokresu ich występowania oraz czy stanowią one podstawę do uznania czynności prawnej za nieważną. W toku postępowania wniesiono nadto o dopuszczenie dowodu z protokołu rozprawy w sprawie o sygn. I 1 RNs 294/16 Sądu Okręgowego w Częstochowie, celem wykazania powyższych okoliczności. Wnioski te zostały oddalone postanowieniem Sądu Apelacyjnego zapadłym na rozprawie w dniu 21 kwietnia 2017r. Apelujący wniósł nadto o dopuszczenie dowodu z opinii psychologiczno– psychiatrycznych z 23 lutego 2017r. i 31 marca 2017r. przeprowadzonych w powołanej sprawie o ubezwłasnowolnienie pozwanego. Wniosek ten uwzględniono, czyniąc niżej przedstawione ustalenia faktyczne w oparciu o opinie.

Powód wniósł o oddalenie apelacji pozwanego i zwrot kosztów za instancję odwoławczą.

Apelujący w toku postępowania odwoławczego wnosił o zawieszenie postępowania na zasadzie art. 177 § 1 pkt 3 kpc w zw. z art. 391 § 1 kpc z uwagi na fakt, iż rozstrzygnięcie niniejszej sprawy może zależeć od rozstrzygnięcia sprawy o ubezwłasnowolnienie pozwanego, zawisłej przed Sądem Okręgowym w Częstochowie pod sygn. I 1 RNs 294/16. Wniosek oddalono postanowieniem Sądu Apelacyjnego zapadłym na rozprawie w dniu 21 kwietnia 2017r.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego musiała odnieść skutek.

Ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, w zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia sporu w niniejszej sprawie, zostały dokonane właściwie, w oparciu o zebrany w sprawie materiał dowodowy, jednakże wymagały uzupełnienia, które przeprowadzono w ramach postępowania dowodowego przed Sądem Apelacyjnym. W oparciu o dowód z opinii psychologiczno– psychiatrycznych z 23 lutego 2017r. i 31 marca 2017r. przeprowadzony w sprawie o sygn. I 1 RNs 294/16 Sądu Okręgowego w Częstochowie ustalono, iż pozwany jest uzależniony od alkoholu, w wyniku czego ma zaburzoną zdolność planowania, przewidywania, nie jest zdolny do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem w sytuacjach ważnych, znaczących, do samodzielnego podejmowania działań prawnych, wymaga w nich pomocy osób trzecich. U pozwanego nie rozpoznano choroby psychicznej, ani niedorozwoju umysłowego.

Wobec dokonania takich wstępnych ustaleń, postanowieniem Sądu Apelacyjnego zapadłym na rozprawie w dniu 21 kwietnia 2017r. dopuszczono dowód z opinii biegłego lekarza psychiatry na okoliczność czy pozwany w dniu 7 lutego 2014r. zdolny był do świadomego i swobodnego podjęcia decyzji i wyrażenia woli w zakresie zaciągania zobowiązań majątkowych. W oparciu o przeprowadzony w niniejszej sprawie dowód z opinii sądowo – psychologicznej biegłego A. J. ustalono, że w dniu 7 lutego 2014r. pozwany nie był zdolny do swobodnego podejmowania decyzji oraz wyrażania woli w zakresie zaciągania zobowiązań majątkowych. Jak stwierdzono kierując się wnioskami pisemnej opinii biegłego, a także ustnymi wyjaśnieniami biegłego składanymi na rozprawie apelacyjnej w dniu 23 lutego 2018r., pozwany prezentuje kliniczny, wzorcowy typ osobowości zależnej, cierpi na zaburzenia osobowości, które spowodowały, że pozostawał z J. A. w absolutnej zależności, przywarł do niego, złożył na niego całkowitą odpowiedzialność za swoje ważne decyzje życiowe, podporządkował mu własne potrzeby, czując się od niego zupełnie zależnym, nadmiernie ulegając jego życzeniom w połączeniu z brakiem jakichkolwiek wymagań wobec niego. Jak ustalono, pozwany pozostawał w stosunku uzależnienia do J. A., czując bezradnym w sytuacji osamotnienia i poczuciu niezdolności do samodzielnego zatroszczenia się o siebie, nadmiernie obawiając się opuszczenia przez tę osobę, jednocześnie będąc niezdolnym do podejmowania decyzji bez jego porad i zapewnień. Dla pozwanego nadmierna uległość i podporządkowanie się J. A. stanowił wzorzec funkcjonowania, a zależność ta miała rzeczywisty wymiar sytuacyjny i doprowadziła do całkowitego uzależnienia pozwanego od tej osoby, także pod względem socjalnym z

uwagi na dostarczanie mu przez J. A. zatrudnienia, mieszkania, centrum życiowego. Fakt czynnego uzależnienia od alkoholu osłabił mechanizmy samokontroli, powodując zaburzeni przystosowania i zwiększając dodatkowo sugestywność, podatność na działanie innych osób, jego naiwność życiową. Pozwanego, jak ustalono, cechuje niezdolność do obiektywnej oceny osoby, od której jest uzależniony, obdarza ją pełnym zaufaniem i niezachwianą wiarą w uczciwość, zrobiłby dla niej wszystko, by ją zadowolić, nawet ze szkodą dla siebie samego. Nie miał zatem realnej możliwości przeciwstawienia się woli J. A. i podjęcia odmiennej od jego sugestii decyzji w przedmiocie zawarcia umowy pożyczki. Jak stwierdzono za biegłym, pozwany ma obniżony instynkt samozachowawczy, a jego zależność od J. A. dyktowała jego zachowanie w dniu zawarcia umowy pożyczki ekspresowej z powodem. Późniejsze racjonalne zachowania pozwanego były wynikiem kontaktu i rozmów z innymi osobami pokrzywdzonymi przez J. A.; obecnie pozwany jako obiekt uzależnienia obrał sobie już kolejną osobę, która zaoferowała mu mieszkanie i zatrudnienie w dotychczasowym miejscu jako następcą J. A., to ona jest w jego miejsce obecnie mentorem pozwanego. Opinia pisemna biegłego, wraz z jego ustnymi wyjaśnieniami składanymi na rozprawie apelacyjnej w dniu 23 lutego 2018r., została uznana przez Sąd Apelacyjny za wiarygodną i miarodajną dla poczynienia ustaleń faktycznych w zakresie nią objętym. Biegły konkretnie i wyczerpująco odpowiedział bowiem na pytania zadawane mu przez Sąd, jego wnioski były należyście umotywowane oraz przekonywujące, a i pełnomocnicy stron obecni na rozprawie nie zgłaszali dalszych pytań do biegłego wyjaśniającego tezy opinii, nie wnosili dalszych wniosków dowodowych oraz nie zakwestionowali opinii. Wiarygodność oraz zgodność z wiedzą specjalistyczną wniosków biegłego nie budziły wątpliwości Sądu Odwoławczego, zwłaszcza wobec zbieżności jej tez z opiniami sądowymi przeprowadzonymi w sprawie Sądu Okręgowego w Częstochowie o sygn. I 1 RNs 294/16.

Stwierdzono nadto, że pozwany prawomocnym postanowieniem z 28 kwietnia 2017r. Sądu Okręgowego w Częstochowie, wydanym w sprawie o sygn. I 1RNs 294/16 został częściowo ubezwłasnowolniony z powodu uzależnienia od alkoholu. Postanowieniem Prokuratora Prokuratury Rejonowej (...) z dnia 3 stycznia 2018r. w sprawie o sygn. akt PR X Ds. 2635.14 przedstawiono J. A. zarzuty m.in. (...)

Sąd Apelacyjny zważył, iż w związku z wynikami postępowania dowodowego przeprowadzonego na etapie drugie instancyjnym, bezprzedmiotowym okazało się odnoszenie do zawartych w apelacji zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego oraz błędu w ustaleniach faktycznych, jako odnoszących się do dalszych, oprócz przyjętej przez Sąd Odwoławczy, podstaw nieważności oświadczenia woli pozwanego.

W świetle stwierdzenia bowiem nieważności umowy stron stanowiącej źródło roszczenia dochodzonego pozwem, o czym poniżej, zbędnym stało się odnoszenie do naprowadzanej przez apelującego kwestii nieprawidłowości w dowodzeniu błędu, w jakim pozostawać miałyby pozwany w chwili jej zawierania.

Skuteczne okazały się natomiast zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, podnoszone w środku zaskarżenia pozwanego. W szczególności znaczący był zarzut naruszenia art. 82 kc w zw. z art. 58 § 1 kc poprzez zignorowanie nieważności umowy pożyczki ekspresowej z 7 lutego 2014r., zawartej w stanie wyłączającym wiadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli w zakresie zaciągania zobowiązań majątkowych. Z niewadliwie i wszechstronnie ustalonego na etapie postępowania drugoinstancyjnego stanu faktycznego wynika bowiem jednoznacznie, iż pozwany z uwagi na prezentowaną nieprawidłową, klasyczną osobowość zależną, cierpiał w dacie zawarcia umowy na zaburzenia osobowości powodujące wyłączenie świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Totalne uzależnienie od J. A. dyktowało określone zachowanie pozwanego w dniu zawarcia umowy pożyczki ekspresowej z powodem, uniemożliwiając mu podjęcie innej decyzji niż wskazana przez jego mentora, nawet wbrew własnemu instynktowi samozachowawczemu.

Pozwany zatem nie miał realnej możliwości przeciwstawienia się woli J. A. skłaniającego go do zawarcia umowy pożyczki oraz dopełnienia wszelkich niezbędnych formalności w postaci składania podpisów na wskazywanych mu dokumentach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego wypadało zatem uznać, że takie oświadczenie woli złożone przez pozwanego w stanie braku świadomości lub swobody jest nieważne, nieważna jest więc także czynność prawna, na której dokonanie składało się to oświadczenie woli. Wniosek ten dotyczy zarówno jednostronnych czynności

prawnych, jak i umów, w tym umowy z 7 lutego 2014r. (zob.: red. Gniewek E., Machnikowski P.: Kodeks cywilny. Komentarz, Wyd. CH Beck, rok 2017).

Sąd Odwoławczy zważył, iż stan wyłączający swobodę podjęcia lub wyrażenia woli polega na tym, że osoba dokonująca czynności prawnej – mimo świadomości skutków prawnych podejmowanego przez siebie działania – z uwagi na wpływ pewnych czynników psychicznych na jej proces decyzyjny, dokonuje czynności prawnej, wbrew swojemu rzeczywistemu zamiarowi (por. wyr. SA w Krakowie z 2.7.2015 r., I ACa 469/15, L.). Podejmując czynności prawne, osoba ta kieruje się wewnętrznym przymusem, a nie czynnikami wolicjonalnymi, czyli własnym, uświadamianym interesem, który pragnęłaby zrealizować. O braku swobody w rozumieniu przepisu art. 82 kc może przesądzać wyłącznie przymus wewnętrzny, uwarunkowany czynnikami o charakterze psychicznym (fizjologicznym), często w powiązaniu z pewnym ograniczeniem świadomości. Czynnikiem determinującym działania pozwanego w zakresie zaciągnięcia zobowiązania będącego źródłem roszczenia dochodzonego w niniejszej sprawie, jak wskazał to biegły A. J. sporządzający opinię w niniejszej sprawie, było całkowite psychiczne uzależnienie od J. A., wyłączające możliwość podjęcia samodzielnej decyzji finansowej, w oderwaniu od udzielanych pozwanemu przekazów ze strony osoby uzależniającej, a to z uwagi na prezentowanie nieprawidłowego typu osobowości przez pozwanego.

Sąd Apelacyjny zważył, iż wada oświadczenia woli uregulowana w art. 82 kc ma miejsce nie tylko wtedy, gdy osoba składająca oświadczenie woli znajduje się w stanie całkowicie uniemożliwiającym jej świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (tak jednak, zgodnie ze stanowiskiem dominującym w doktrynie, Z. Radwański, w: SPP, t. 2, 2008, s. 385; J. Strzebinczyk, w: E. Gniewek, P. Machnikowski, Komentarz KC, 2016, s. 229). O jej zajściu powinien przesądzać także stan znacznego ograniczenia świadomości lub swobody (tak też A. Jedliński, w: A. Kidyba, Komentarz KC, t. 1, 2012, s. 548, za: red. Gniewek E., Machnikowski P.: Kodeks cywilny. Komentarz, Wyd. CH Beck, rok 2017). Stan taki miał miejsce w odniesieniu do pozwanego zawierającego umowę pożyczki z powodem. Zaznaczenia wymaga, iż fakt, że skutki umowy są rażąco niekorzystne, może pozwalać na przyjęcie domniemania faktycznego, że czynność została dokonana w stanie braku świadomości lub swobody, zwłaszcza, że pozwany nie osiągał żadnego stałego dochodu, nie posiadał majątku, a jednak zaciągnął zobowiązanie w rozmiarze przekraczającym jego realne możliwości wywiązania się.

W przypadku pozwanego, zgodnie z tezami biegłego A. J., w chwili zawarcia umowy czynnik wewnętrzny, psychologiczny, związany z psychicznym uzależnieniem pozwanego od J. A., miał determinujące znaczenie, mimo wystąpienia także sytuacji uzależnienia pozwanego od tej osoby na innych płaszczyznach, w tym ekonomicznej, majątkowej, organizacyjnej; przesądziło to o zasadności zastosowania przepisu art. 82 kc dla oceny ważności podjętej przez pozwanego czynności prawnej w postaci umowy pożyczki ekspresowej z 7 lutego 2014r., zawartej z powodem (por.: wyrok Sądu Najwyższego z 18 maja 2016r., V CSK 578/15). Wypadało ją uznać zatem za nieważne w oparciu o powyższą normę.

Tym samym zbędne stało się również odnoszenie do dalszego zarzutu apelacyjnego naruszenia przepisów prawa materialnego w postaci art. 86 § 1 kc w zw. z art. 65 kc oraz badanie i omawianie zagadnienia błędu po stronie pozwanego i uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego 7 lutego 2014r.

Sąd Odwoławczy zważył ponadto, że strona pozwana już na etapie wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, skutecznie i konsekwentnie podnosiła nieważność umowy łączącej strony (art. 493 § 1 kpc), wywodząc ją w szerokim rozumieniu z wadliwości oświadczenia woli pozwanego; zachowała zatem uprawnienie do dowodzenia tej podstawy przed Sądami obu instancji.

Podkreślenia wymaga w tym miejscu, że naruszenie przepisów prawa materialnego Sąd drugiej instancji bierze pod uwagę z urzędu, z wszelkimi tego konsekwencjami.

Skoro tak, należało przyjąć, że stron nie łączył ważny stosunek umowny nawiązany dnia 7 lutego 2014r., z którego powód wywodził roszczenie zgłoszone w niniejszej sprawie. Innej podstawy przemawiającej za uwzględnieniem

powództwa powód skutecznie nie mógł natomiast zgłosić w tym postępowaniu, mając na uwadze regulację art. 495 § 1 kpc. Nie sposób było więc uznać powództwa za uzasadnione.

Z tych przyczyn koniecznym było wydanie orzeczenia reformatoryjnego, po myśli art. 386 § 1 kpc.

Zmieniono zatem zaskarżony wyrok w punkcie 2. w ten sposób, że uchylono nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydany przez Sąd Okręgowy w Częstochowie w sprawie o sygn. akt I Nc 36/15 w części zasądzonej od pozwanego na rzecz powoda 83 928,97zł (osiemdziesiąt trzy tysiące dziewięćset dwadzieścia osiem złotych i 97/100) wraz z odsetkami i oddalono powództwo, na zasadzie art. 496kpc.

W związku z tym rozstrzygnięciem korekty wymagało wyrzeczenie o kosztach procesu zawarte w punkcie 3. zaskarżonego wyroku poprzez nakazanie pobrania od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Częstochowie 3147zł (trzy tysiące sto czterdzieści jeden złotych) tytułem kosztów sądowych, na mocy art. 113 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w związku z art. 98 § 1 i 3 kpc. Sumę tę stanowi opłata od zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, od której uiszczenia wygrywający proces pozwany był zwolniony.

Zmianie musiało ulec również wyrzeczenie zawarte w punkcie 4. zaskarżonego wyroku, dotyczące kosztów zastępstwa procesowego udzielonego z urzędu pozwanemu. Podstawą rozstrzygnięcia w przedmiocie tych kosztów procesu między stronami uczyniono normę art. 98 § 1 i 3 kpc, statuującą zasadę odpowiedzialności za wynik sporu. Zasądzone mianowicie od przegrywającego powoda na rzecz wygrywającego pozwanego 4428zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem złotych), w tym 828zł podatku od towarów i usług, z tytułu zwrotu kosztów procesu. Sumę tę stanowi wynagrodzenie pełnomocnika pozwanego ustanowionego z urzędu, będącego radcą prawnym, obliczone stosownie do § 6 pkt 6 w zw. z § 2 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

O kosztach postępowania apelacyjnego wyrzeczono na zasadzie art. 98 § 1 i 3 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc, obciążając nimi w całości przegrywającego powoda. Na koszty te składa się wynagrodzenie pełnomocnika pozwanego będącego radcą prawnym obliczone po myśli § 4 ust. 1 i 3 w zw. z § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu, w wysokości 3321zł, w tym 621zł podatku od towarów i usług oraz opłata od apelacji w kwocie 4105zł.

W przedmiocie nieuiszczonych kosztów sądowych wyrzeczono po myśli art. 83 ust. 2 w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w związku z art. 98 § 1 i 3 kpc.

Sąd nakazano pobrać od przegrywającego powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Katowicach 763zł (siedemset sześćdziesiąt trzy złote) z tytułu nieuiszczonych kosztów sądowych w postaci wynagrodzenia biegłego za wydanie opinii oraz stawiennictwo na rozprawie apelacyjnej i wykonaną pracę.

SSO del. Lucyna Morys – Magiera SSA Ewa Tkocz SSA Piotr Wójtowicz